

відбивають нове співвідношення природних і людських сил. На зміну традицій панування людини над природою приходять ідеї рівного партнерства, в якому ці дві сили взаємодіють і наділені рівним потенціалом.

Нова парадигма взаємодії людини та природи спирається на доктрину керування еволюцією, що рівнозначна доктрині виживання, на якій має будуватись людське життя, щоб не зникнути у результаті конфлікту з природою. Адже саморегульована модель розвитку людства, яка базується на прагненні усього населення використовувати на потреби дедалі більше природних ресурсів, суперечить логіці виживання в умовах їх обмеження. Поглиблення цієї суперечності призводить до кризи всередині людського виду і в кінцевому рахунку – до загибелі. Щоб вижити, людина повинна відмовитись від пасивної ролі, замінити її діяльністю, пов'язаною з керуванням еволюцією виду. В основу цієї ідеї покладено розуміння людини частиною природи; самоідентифікація на основі біологічних уявлень про себе; усвідомлення людського виду лідером еволюційного процесу; солідарність на основі загальних видових ідей і дій. Реалізація цих ідей потребує широкого суспільного та індивідуального розуміння і висуває нові альтернативи соціальної поведінки окремих індивідів і груп людей, а отже, виховання молоді.

Нова парадигма взаємодії людини з оточуючим світом – парадигма спілкування, зміст якої полягає в діалоговій взаємодії (співробітництві), що сприятиме оптимізації системи «людина – світ», їх спільної еволюції. Тому уявлення про виховання зміщуються в площину розуміння його як процесу спілкування, обміну виховними діями, в якому обидва партнери є суб'єктами цього процесу. Виховання спрямоване на формування адаптивності до мінливого середовища, на розуміння єдності зі світом природи, на усвідомлення себе громадянином планети, для якого близькі та зрозумілі інтереси інших людей і народів.

Список використаної літератури

1. **Вернадский В. И.** Биосфера и ноосфера. М. Наука. 1989. 261 с. 2. **Столяренко О. В.** Виховання у школярів ціннісного ставлення до людини: теоретичний та методичний аспекти [Монографія]. Кн. 1. Людський вимір: історія, минуле і сучасність. Вінниця «Нілан-ЛТД», 2017. 558 с. 3. **Столяренко О. В., Коваль Ю. А.** Глобалізація в руслі екологічних проблем людства і виховання гуманістичних цінностей. *Сучасні тенденції розвитку науки та освіти в умовах євроінтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Вінниця: Вінницький кооперативний інститут. 2022. С.81–83. 4. **Stoliarenko O., Stoliarenko O., Oberemok A., Belan T., Piasetska N., & Shpylova M.** (2021). Shaping a Values-Based Attitude toward Human in the Context of Postmodernism via the Structural-Functional Model. *Postmodern Openings*, 12(3), 173-189. DOI: <https://doi.org/10.18662/po/12.3/334>

Усенко В. І.

магістрантка 1 курсу за освітньою програмою «Екологія» ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Миргород, Україна, Usenko961@ukr.net

Кирпичова І. В.

доцентка кафедри садово-паркового господарства та екології ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Миргород, Україна, kirinopsis@gmail.com

ОЦІНКА ПРИРОДНИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «МАЛЕ ПОЛІССЯ»

Серед напрямків рекреаційної діяльності з кожним роком все більшої популярності набирає екологічний туризм – відпочинок на незмінених або мало змінених природних територіях, що поєднується з позитивним ставленням до навколишнього середовища, а не лише його використання. При цьому основними центрами рекреації та екотуризму в Україні є національні природні парки – об'єкти природно-заповідного фонду, одним з завдань яких є

створення умов для організованого відпочинку населення в природних умовах (Закон України Про природно-заповідний фонд України, 1992). Здійснюється це шляхом певної організації території, що дозволяє зберегти найцінніші ділянки природи, а в зонах, де здійснюється рекреаційна діяльність, – контролювати вплив відвідувачів на довкілля та розробляти заходи по відтворенню порушених екосистем. Це є особливо актуальним завданням в контексті втрати та перебування під окупацією значної частини установ природно-заповідного фонду України в зв'язку з військовою агресією російської федерації, а також значного рекреаційного тиску на заповідні території Карпатського регіону, що зумовлює пошук нових місць для відновлення фізичного та психічного здоров'я як місцевих жителів, так і внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців тощо.

Національний природний парк "Мале Полісся" створений в 2013 році з метою збереження цінних природних комплексів та історико-культурних об'єктів східної частини Малого Полісся, що мають важливе природоохоронне, наукове, естетичне, рекреаційне та оздоровче значення. До території НПП увійшло 8762,7 га земель державної власності, з них 2764,0 га надаються в постійне користування, 5998,7 га включаються до його складу без вилучення (Про створення національного природного парку «Мале Полісся» URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/420/2013>). Парк розташований в межах Шепетівського району (раніше Ізяславського та Славутського районів) Хмельницької області, у її північній частині, поблизу порівняно великих населених пунктів – Шепетівка, Славута і Нетішин Хмельницької області та м. Острог Рівненської області (Проект організації території Національного природного парку «Мале Полісся», 2020). Заповідна зона НПП займає площу 676,3 га або 7,7 % і включає найбільш цінні території. Зона регульованої рекреації виділяється на площі 2541,8 га, що становить 29 % від загальної площі. Зона стаціонарної рекреації виділяється в межах ділянок, на яких планується розвиток інфраструктури місць довгострокового відпочинку. Загальна її площа становить 6,3 га або 0,1 % від площі. Господарська зона розташована на площі 5538,3 га, що становить 63,2 % від площі НПП (Проект організації території Національного природного парку «Мале Полісся», 2020).

Розвиток туризму НПП «Мале Полісся» перебуває на початку становлення. Тут прокладено 1 екологічну стежку в зоні відпочинку Голубі озера – «Перлина Славутчини», організовано зони стаціонарної рекреації на березі озера Святе та біля штучних водойм в гідрологічному заказнику «Голубі озера» (Офіційний сайт національного природного парку «Мале Полісся». URL: <http://malepolisja.in.ua/>). Одним із найголовніших завдань функціонування НПП "Мале Полісся" на сьогодні є розробка заходів з розвитку рекреації, для чого необхідно здійснити комплексну оцінку рекреаційного потенціалу його території.

Метою дослідження є оцінка атрактивності природних рекреаційних ресурсів національного природного парку «Мале Полісся». Оцінку туристичної привабливості території здійснено відповідно до методики оцінювання природних рекреаційно-туристичних ресурсів (РТР) (Іванунік В.О., 2012).

В результаті аналізу проектних та наукових матеріалів даємо характеристику природних рекреаційних ресурсів НПП «Мале Полісся». У рослинному покриві парку переважає лісова рослинність – вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки становлять 89,9 % загальної площі парку. Основними лісокористувачами території НПП «Мале Полісся» є філія «Славутське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» (раніше ДП «Славутське лісове господарство») та філія «Ізяславське лісове господарство» державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» (раніше ДП «Ізяславське лісове господарство»). Територія НПП «Мале Полісся» здебільшого вкрита сосновими та дубово-сосновими лісами, болотами та луками. Невисока родючість ґрунтів і заболоченість обмежили антропогенний вплив на рослинність території та сприяли її

збереженню (Проект організації території Національного природного парку «Мале Полісся», 2020).

Територією НПП «Мале Полісся» протікає річка Гнилий Ріг (Гнилий Рів) з небагатьма притоками та спрямленим руслом у нижній течії. Річка до будівництва Хмельницької АЕС та Нетішинського водосховища була правою притокою р. Вілія. Тепер річка впадає у ставко-охолоджувач, який сполучений із Вілією залишками русла та з Горинню – кількома штучними каналами. Довжина річки Гнилий Ріг - 28 км, площа водозбірного басейну 201 км². Річище звивисте, у пониззі випрямлене, завширшки 8-12 м (Проект організації території Національного природного парку «Мале Полісся», 2020). Безпосередньо територією НПП річка протікає на проміжку близько 2,5 км. Інші річки (Горинь, Вілія) знаходяться за межею заповідної території. Р. Гнилий ріг, через заболоченість русла та протікання її серед малопрхідних захаращених територій, не є придатною для здійснення на ній рекреаційної діяльності.

Озера сконцентровані в основному у східній частині Парку – Святе, Голубі озера, озера ботанічного заказника занальнодержавного значення «Теребіжі». Озеро Святе – найбільше озеро Хмельницької області. Знаходиться на півдні Славутського району, за 17 км від м. Ізяслав. Це водойма природного походження. Озеро лежить в басейні річки Горинь. Озеро славиться мальовничістю, кришталевою прозорістю води. Площа озера складає 8,2 га. У центрі озера розташований острів, а навколо озера – ліс. Озеро живиться артезіанськими джерелами, що б'ють із дна. Озеро Святе з 1970 року оголошене гідрологічною пам'яткою природи місцевого значення. З 1990 року озеро Святе має статус гідрологічної пам'ятки природи загальнодержавного значення. Озеро Святе формує сфагнові плави, властиві лише для боліт північних широт. Голубі озера – водойми антропогенного походження, розташовані за 11 км на північний захід від м. Славута. Включають каскад із п'яти водойм. Утворилися озера на місці відпрацьованих піщаних кар'єрів. Найбільше з них поблизу села Стригани, входить до складу гідрологічного заказника місцевого значення з однойменною назвою «Голубе озеро». Озера заказника Теребіжі представлені групою з чотирьох озер, розташованих між ними грив та прилеглих до водойм соснових лісів. Територія гідрологічного заказника – це колишня долина стоку льодовикових вод. Усі водойми перебувають на різних стадіях евтрофікації та перетворились на болота різних типів. Площа заказника 30,3 га. Загалом під водоймами знаходиться 72,5 га території національного природного парку, що становить 0,8 % (Проект організації території Національного природного парку «Мале Полісся», 2020).

Територія НПП «Мале Полісся» розташована у межах геоморфологічного утворення Малопопільської денудаційної рівнини. Орографічно поверхня НПП «Мале Полісся» порівняно із прилеглими до неї височинами вирівняна, слабо розчленована, понижена. Відносні висоти коливаються в межах 15-25 м, абсолютні висоти становлять 200-240 м. н.р.м. Найвищою є центральна частина паркової території, представлена абсолютними висотами від 218 до 245 м. Абсолютні висоти знижуються у напрямі на північ (Барщевський М.Є., 2007; Маринич А.М., 1985).

Клімат території НПП «Мале Полісся» характеризується помірною континентальністю та значною зволоженістю (Ліпінський В.М., 2003). Для розвитку туризму та рекреації в межах НПП важливою є оцінка біокліматичних ресурсів. В результаті аналізу метеорологічних показників на території нацпарку визначено, що комфортні та субкомфортні періоди для відпочинку і рекреаційної діяльності становлять 243 дні на рік.

Хоча вся територія НПП відноситься до природно-заповідного фонду, ми оцінюємо лише територію заповідних об'єктів, які існували до створення парку та повністю увійшли до зон заповідної, регульованої та стаціонарної рекреації. Решта ж території становить господарську зону, яка, хоч і може бути використана з метою рекреації, становить територію без вилучення інших землекористувачів, що утруднює розвиток рекреації. Загальна площа об'єктів природно-заповідного фонду, що увійшли до складу парку, складає 2255,49 га (25,7 % території) (Проект

організації території Національного природного парку «Мале Полісся», 2020). За результатами аналізу природних рекреаційних ресурсів, описаних вище, відповідно до зазначеної методики (Іванунік В.О., 2012) даємо оцінку атрактивності даних рекреаційних ресурсів для НПП «Мале Полісся» (табл.). Згідно оцінки, коефіцієнт атрактивності природних рекреаційних ресурсів національного природного парку «Мале Полісся» дорівнює 0,49, таким чином, територія парку характеризується середньою атрактивністю (привабливістю) природних рекреаційних ресурсів.

Таблиця

Оцінка атрактивності природних рекреаційних ресурсів НПП «Мале Полісся»

Види ресурсів	Кількість балів
Лісові	89,9
Водні	8
Орографічні	8
Кліматичні	100
Об'єкти природно-заповідного фонду	100
Бальнеологічні	0
Спелеоресурси	0
Сумарна бальна оцінка (R)	305,9
Коефіцієнт атрактивності природних туристично-рекреаційних ресурсів (Kn)	0,49

Отже, національний природний парк «Мале Полісся» має значний потенціал та сприятливі природні умови для здійснення рекреаційної діяльності, а саме: високий показник заліснення, певну кількість природних та штучних водойм. Біокліматичні ресурси парку створюють позитивні умови для розвитку та проведення рекреаційної діяльності в теплий і холодний період року. Це повинно дати поштовх для розвитку у відповідних зонах НПП «Мале Полісся» пізнавального, лікувально-оздоровчого та спортивно-оздоровчого туризму.

Список використаної літератури

1. **Геоморфологічне районування** / Барщевський М.Є., Бортнік С.Ю., Вахрушев Б.О., Гнатюк Р.М., Зінько Ю.В., Кравчук Я.С., Палієнко В.П., Палієнко Е.Т. // Національний атлас України. – К. : ДНВП «Картографія», 2007. – С. 162. 2. **Закон** України Про природно-заповідний фонд України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1992. № 34. С. 502. 3. **Іванунік В.О.** Атрактивність рекреаційно-туристичних територій: Навчальний посібник / Іванунік В.О., Явкін В.Г. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 248 с. 4. **Клімат** України / за ред. В.М. Ліпінського, В.А. Дячука, В.М. Бабіченко – К.: Видавництво Раєвського. – 2003. – 263 с. 5. **Маринич А.М.,** Пашенко В.М., Шищенко П.Г. Природа Украинской ССР. Ландшафты и физико-географическое районирование. К.: Наукова думка, 1985. 224 с. 6. **Офіційний** сайт національного природного парку «Мале Полісся». URL: <http://malepolisja.in.ua/> 7. **Про створення** національного природного парку «Мале Полісся» від 02 серпня 2013 року № 420-2013 / База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/420/2013>. 8. **Проект** організації території Національного природного парку «Мале Полісся», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів. Київ. 2020. 286 с. (Рукопис)